

JAUNIMO MOKYKLŲ MOKSLEIVIŲ FIZINIO AKTYVUMO SĄSAJOS SU MOKYMOSI MOTYVACIJA, SAVIGARBA IR SOCIALINE INTEGRACIJA

Edita Vainienė¹, Kęstutis Kardelis²

Kauno P. Eimučio jaunimo mokykla¹, Lietuvos kūno kultūros akademija², Kaunas, Lietuva

Edita Vainienė. Sporto psichologijos magistrė. Psichologinės-socialinės diagnostikos laboratorijos vedėja. Lietuvos kūno kultūros akademijos Socialinių kūno kultūros ir sporto problemų tyrimų laboratorijos jaunesnioji mokslo darbuotoja. Mokslinių tyrimų kryptys: psichosocialinė sveikata; mokymosi motyvacija; fizinis aktyvumas.

SANTRAUKA

Jaunimo mokyklų mokytojai kasdieniame darbe susiduria su paaugliais, kurie čia patenka dėl įvairių priežasčių: nepakankamos tėvų priežiūros, sunkios šeimų socialinės-ekonominės padėties, pakitusio savęs vertinimo, sumažėjusių siekių ir nesėkmių mokymosi procese, per didelio nerimo, savarankiškumo siekimo, polinkio į praktinę bei sportinę veiklą, intelekto sandaros, emocijų ir elgesio sutrikimų. Todėl šių mokyklų mokytojams neretai kyla sunkumų norint paskatinti mokinių mokymosi motyvaciją, kuri, be sąsajų su psichosocialiniais sveikatos rodikliais (savigarba, socialine integracija), nustatytais kitų tyrėjų darbuose, gali būti susijusi ir su fiziniu aktyvumu. Pastaroji veikla, mūsų nuomone, galėtų būti vienu iš veiksnių, galinčių daryti teigiamą įtaką mokinių požiūriui į mokyklą.

Išsakyti teiginiai skatino tyrimą, kurio tikslas — atskleisti jaunimo mokyklų moksleivių fizinio aktyvumo, mokymosi motyvacijos ir psichosocialinės sveikatos sąsajas. Jo metu taikyti šie mokymosi motyvacijos nustatymo metodai: anketinė apklausa raštu (Zambacevičienė, Janulytė, 1998) ir interviu (Pileckaitė-Markovienė, 2001). Vertinant moksleivių socialinę integraciją / izoliaciją taikytas A. Eder (1989) klausimynas, kuriame pateikti klausimai ir apie jų fizinį aktyvumą. Moksleivių savigarba tirta pagal C. Curie (1987) pasiūlytą metodiką.

Tiriamąją imtį sudarė 15–17 metų moksleiviai (97 vaikinai ir 26 merginos) iš visų Kauno miesto jaunimo mokyklų (n = 123).

Gauti rezultatai parodė, kad jaunimo mokyklos moksleivius mokyti motyvuoja tokios mokymosi paskatos kaip noras tęsti mokslus, pareigos jausmas, pastangos išvengti draugų kritikos ir noras užaugus mokėti gerai dirbti.

Nustatytas psichosocialinės sveikatos rodiklių (socialinės integracijos ir savigarbos) tarpusavio ryšys, t. y. aukštos socialinės integracijos moksleiviai buvo ir aukštos savigarbos. Lyties skirtumų tiriant vaikinų ir merginų socialinę integraciją ir savigarbą tyrimas neatskleidė, o mokymosi motyvacijos bei pasiekimų rodmenys merginų yra aukštesni nei vaikinų.

Fizinio aktyvumo grupėse nustatyta, kad vaikinai yra fiziškai aktyvesni nei merginos. Tyrimo rezultatai parodė, kad fiziškai aktyvesni moksleiviai yra aukštesnės savigarbos, jie geriau integruoti ir socialiai.

Lyginamoji moksleivių mokymosi motyvacijos, psichosocialinės sveikatos rodiklių ir fizinio aktyvumo analizė atskleidė jų tarpusavio ryšius: aukštesnės savigarbos buvo fiziškai aktyvesni ir geriau socialiai integruoti moksleiviai. Aukštesni savigarbos rodikliai tų moksleivių, kuriuos skatina mokyti tokios paskatos kaip noras sužinoti ką nors naujo, užaugus mokėti gerai dirbti ir tinkamai bendrauti su tėvais, mokytojais, draugais.

Raktažodžiai: fizinis aktyvumas, mokymosi motyvacija, psichosocialinės sveikatos rodikliai.

IVADAS

Visais amžiaus tarpsniais, kada kalbama apie moksleivių sveikatą, pabrėžiamas aktyvios fizinės veiklos trūkumas. Nors vaikai ir paaugliai yra aktyvesni nei dauguma suaugusiųjų, tačiau technikos amžius, jo pažanga, socialinė aplinka lemia mokinių fizinį aktyvumą ir nebūtinai teigiamą. Vis labiau skatinamas geras kompiuterinis raštingumas, užsienio kalbų mokėjimas, didinamas protinio darbo krūvis. Mažiau

dėmesio skiriama mokinių sveikos gyvensenos ugdymui, fizinio aktyvumo skatinimui. Nors įvairiais amžiaus tarpsniais keliami skirtingi fizinio ugdymo tikslai, tačiau įvairūs autoriai, tirdami fizinio aktyvumo raišką mokykliniame amžiuje (Zaborskis ir kt., 1996; Strauss et al., 2001; Batutis, Kardelis, 2002; Nieman, 2002; Puišienė ir kt., 2005), pripažįsta, kad vaikų fizinis aktyvumas mažėja (Pate et al., 2005; Salmon et al., 2007). Kai kurie

tyrėjai (Pate et al., 2005) yra tos nuomonės, kad sportavimas gali būti veiksminga priemonė, galinti atitraukti jaunimą nuo žalingų įpročių (narkotikų, svaigiųjų gėrimų vartojimo). Atlikti tyrimai (Niemann, 2002) rodo, kad mažesnis nusikalstamumas yra sportuojančių moksleivių grupėse nei nesportuojančių. Minėtasis autorius pateikia keletą teorijų, kurios tai patvirtina. Pavyzdžiui, stimulo—siekimio teorija — pasitenkinimas ir jaudulys, patirtas fizinės veiklos metu, didina šios veiklos poreikį, o pagal monotoniškumo teoriją — sportinė veikla užima tam tikrą laiko tarpą. Tad vaikas, visas jėgas skirdamas sportui, mažiau laiko ir energijos turi nusikalstamam elgesiui reikštis. Teigiami santykiai šeimoje ir suaugusiųjų pavyzdys taip pat gali skatinti sportinę veiklą, kuri mažina nusikalstamumą tarp sportuojančių paauglių.

Mokslinėje literatūroje aprašomas tyrimas (Trinkūnienė, Mozūrienė, 2005), kurio metu buvo ieškoma 5—8 klasių mokinių su sveikata ir judėjimo aktyvumu susijusio fizinio pajėgumo bei mokymosi pažangumo sąsajų. Tačiau tiriant fizinis aktyvumas nebuvo siejamas su mokymosi motyvacija ir psichosocialine sveikata. Mokinių mokymosi pažangumas keičiantis amžiui mažėja, o jų fizinis pajėgumas, atvirkščiai — gerėja. Tačiau teigiamo ryšio tarp mokymosi pažangumo ir fizinio pajėgumo nebuvo nustatyta.

Tyrimų, tiesiogiai analizujančių fizinio aktyvumo sąsajas su mokymosi motyvacija, nėra daug. Daugiau yra analizujančių fizinio aktyvumo ir psichosocialinės sveikatos kintamųjų sąsajas. Pavyzdžiui, nurodoma (Strauss et al., 2001; Batutis, Kardelis, 2002), kad tokie psichosocialinės sveikatos rodikliai kaip savigarba ir savivertė yra susiję su fizine sveikata ir tinkamumu sportui. Savo ruožtu sportavimas mažina nerimą, neigiamas emocijas, polinkį į depresiją, priešišumą kitiems (Pollock et al., 1998; Scully et al., 1998; Batutis, Kardelis, 2002; Kardelis, Stakytė, 2003). Nustatytas stiprus ryšys tarp įgytų gebėjimų ir fizinės veiklos bei savigarbos (Pollock et al., 1998), t. y. fizinės veiklos metu teigiami bei neigiami potyriai yra tiesiogiai susiję su savigarba ir ištraukimu į fizinę veiklą. Visgi mažai yra tyrimų, kurie sietų fizinį aktyvumą, psichosocialinę sveikatą ir mokymosi motyvaciją, ypač tarp jaunimo mokyklų moksleivių, kurie susiduria su tokiomis socializacijos problemomis kaip bendravimas, savigarba, elgesys, vertybių sistema ir kt. Todėl ypač aktualu įvertinti fizinio aktyvumo sąsajas su šių mokinių mokymosi motyvacija ir psichosocialine sveikata. Tokių tyrimų aktualumas paskatino atlikti tyrimą,

kuriuo kėlėme **probleminį klausimą**: ar egzistuoja tarp jaunimo mokyklų moksleivių fizinio aktyvumo, savigarbos, socialinės integracijos ir mokymosi motyvacijos sąsajos, t. y. ar jaunimo mokyklose fiziškai aktyvūs mokiniai yra geresnės socialinės integracijos, savigarbos ir turi aukštesnę mokymosi motyvaciją?

Probleminio klausimo formuluotė rėmėsi **prie-laida**, kad egzistuoja sąsajos tarp fizinio aktyvumo bei psichosocialinės sveikatos rodiklių ir mokymosi motyvacijos, t. y. fiziškai aktyvesni paaugliai yra geresnės psichosocialinės sveikatos ir turi aukštesnę mokymosi motyvaciją.

Probleminio klausimo ir iš jo kylančios hipotezės formulavimas leido apibrėžti **tyrimo objektą** — fizinio aktyvumo, mokymosi motyvacijos bei psichosocialinės sveikatos sąsajas.

Tyrimo tikslas — atskleisti jaunimo mokyklų moksleivių fizinio aktyvumo, psichosocialinės sveikatos ir mokymosi motyvacijos sąsajas.

TYRIMO METODIKA

Metodai. Tiriant mokinių mokymosi motyvaciją taikyti du metodai: anketinė apklausa raštu (Zambacevičienė, Janulytė, 1998) ir interviu (Pileckaitė-Markovienė, 2001). Anketą sudarė 12 teiginių, kurie tyrimo metu buvo vertinami kaip mokymosi paskatos (1 — noriu užaugęs mokėti gerai dirbti; 2 — patinka sužinoti ką nors naujo; 3 — noriu gebėti įveikti iškilusius sunkumus; 4 — mokytis mano pareiga; 5 — noriu tinkamai bendrauti su tėvais, mokytojais, draugais; 6 — malonu sulaukti pagyrimo; 7 — noriu būti pirmūnu; 8 — noriu toliau mokytis; 9 — noriu būti draugų mėgstamas; 10 — stengiuosi išvengti draugų kritikos; 11 — stengiuosi išvengti tėvelių, globėjų (auklėtojų) bausmių; 12 — stengiuosi išvengti mokytojų pastabų). Mokinių buvo prašoma kiekvieną paskatą įvertinti balais pagal svarbą: labai jam svarbią paskatą — 5 balais, svarbią — 4, vidutiniškai svarbią — 3, mažai svarbią — 2, visai nesvarbią — 1. Interviu vyko su jaunimo mokyklų klasių auklėtojais. Jie mokinių mokymosi motyvacijos charakteristikas (1 — visada atlieka namų darbų užduotis; 2 — visada atlieka užduotis klasėje; 3 — stropus; 4 — darbštus; 5 — mokosi savarankiškai, niekieno neverčiamas; 6 — prisiima atsakomybę už mokymosi rezultatus; 7 — greitai atlieka mokymosi užduotis; 8 — gerai sutaria su draugais; 9 — gabumai; 10 — mokymosi pasiekimai) taip pat vertino 5 balų sistema (čia 1 — žemiausias, 5 — aukščiausias vertinimas). Pagal

klasių auklėtojų įvertintus moksleivių mokymosi pasiekimus 5 balų sistema buvo sudarytos dvi pasiekimų grupės, t. y. pažangūs ir nepažangūs moksleiviai. Pažangiems buvo priskirti tie mokiniai, kurie surinko daugiau kaip tris balus, o į nepažangių grupę pateko tie, kurių mokymosi pasiekimai buvo įvertinti trimis ir mažiau balų. Tirti moksleiviai taip pat buvo suskirstyti į grupes pagal mokymosi motyvacijos charakteristikų vertinimą. Gavę suminį įvertinimą, siekiantį 30 ir mažiau balų, pateko į žemos mokymosi motyvacijos grupę, surinkę 31 ir daugiau balų — į aukštos.

Savigarba tirta pagal C. Curie (1987) pasiūlytą metodiką, bendrą savigarbos lygį vertinančią nuo 0 iki 20 balų. Moksleiviai, surinkę iki 10 balų, buvo priskirti žemos savigarbos grupei, surinkę 11 ir daugiau — aukštos. Paauglių socialinei integracijai / izoliacijai tirti taikytas A. Eder (1989) klausimynas, kuriame šis psichosocialinės sveikatos rodiklis buvo analizuojamas pagal tirtų mokinių požiūrį į mokyklą, bendravimą su mokytojais, bendraamžiais ir draugais, santykius šeimoje. Tiriamajam surinkus 0 balų, jo socialinės integracijos lygis buvo vertinamas kaip žemas, 1–2 balai rodė vidutinį, o 3 balai — aukštą šio kintamojo lygį.

Apklausa metu moksleiviams buvo pateikti klausimai apie jų fizinį aktyvumą. Pagal atsakymus į šiuos klausimus buvo sudarytos dvi fizinio aktyvumo grupės. Į pirmą grupę pateko tie mokiniai, kurie be kūno kultūros pamokų papildomai lankė sporto šakos pratybas, į antrą — tik lankančią kūno kultūros pamokas.

Tiriamieji. Imties turį tiriant visą populiaciją sudarė 123 Kauno miesto jaunimo mokyklų 15–17 metų moksleiviai (97 vaikinai ir 26 merginos). Tiriamųjų kontingento pasirinkimą lėmė ta aplinkybė, kad kiekvienais metais dalis moksleivių dėl jų elgesio nebaigia vidurinės mokyklos ir iškrenta iš bendrojo lavinimo mokyklų. Tada jie patenka į jaunimo mokyklas, kur gali mokytis ir įgyti pagrindinį išsilavinimą. Kita priežastis, lėmusi tokį pasirinkimą, yra jaunimo mokyklų koncepcija, kuri nurodo, kad jaunimo mokykloje gali mokytis 12–16 metų mokiniai, turintys mokymosi sunkumų ir 16–18 metų moksleiviai, dėl socialinių ekonominių priežasčių negalintys lankyti bendrojo lavinimo mokyklos (*Jaunimo mokyklų koncepcija*, 2005).

Procedūros. Tiriamųjų apklausa suderinta su kiekvienos mokyklos administracija, specialistais (psichologu, socialiniu pedagogu) ir klasių auklėtojais. Atliekant tyrimą moksleiviams buvo garantuojamas jų duomenų anonimiškumas, nes

nebuvo prašoma nurodyti nei vardo, nei pavardės, tačiau jiems buvo palikta teisė atsisakyti dalyvauti apklausoje. Apklausa vyko pamokų metu, kartu dalyvaujant ir pačiam tyrėjui (kad iškilus neaiškumams tiriamieji laiku gautų konsultaciją). Visi tyrimo dalyviai buvo supažindinti su tyrimo tikslu bei gavo reikiamą informaciją, kaip atsakyti į pateiktus klausimus ir teiginius. Tiriamųjų buvo paprašyta pildyti anketą savarankiškai. Interviu su klasių auklėtojais vyko prisilaikant savanoriškumo principo.

Statistinė analizė. Tyrimo duomenims apdoroti taikyti šie statistinės analizės metodai: dažnuminis procentinių duomenų skirstinys vertintas *chi* kvadrato ir kontingencijos koeficiento (KK) kriterijais (kadangi šių kriterijų duomenys iš esmės sutapo, straipsnyje pateikiamos tik *chi* kvadrato reikšmės). Kiekybinėms tyrimo duomenų charakteristikoms apskaičiuoti taikytos standartinės paklaidos (SP), standartiniai nuokrypiai (SN) ir Studento (*t*) kriterijus. Tyrimo kintamųjų galimybių santykiams įvertinti taikyti logistinės regresijos modeliai (binarinis ir daugiareikšmis).

REZULTATAI

Remiantis pateiktais klasės auklėtojų interviu duomenimis apie moksleivių mokymosi motyvacinės charakteristikas, sudarytos dvi grupės. Tie moksleiviai, kurie surinko 31 balą ir daugiau, buvo priskirti aukštos mokymosi motyvacijos grupei, o surinkę iki 30 balų pateko į žemos mokymosi motyvacijos grupę. Tyrimo duomenimis, 50,4% moksleivių buvo apibūdinti kaip turintys aukštą mokymosi motyvaciją, 49,6% priskirti žemos mokymosi motyvacijos grupei. Lyginamoji analizė lyčių grupėse parodė, kad 53% vaikinių būdinga žema, 47% — aukšta mokymosi motyvacija. Tarp merginų — atitinkamai 35 ir 65%

Taikant binarinį logistinės regresijos modelį nustatyta, kiek moksleivių pateko į pažangaus ir nepažangaus mokymosi grupes. 81,3% tikslumu modelis išskyrė 71 nepažangų ir 29 pažangius moksleivius. Nepažangių moksleivių grupėje šis modelis 85,5% tikslumu išskyrė 71 nepažangų ir 12 pažangių moksleivių, pažangių grupėje — atitinkamai 11 ir 29 moksleivius (tikslumas — 72,5%).

Norėdami išsiaiškinti galimybių santykių tarp mokymosi pasiekimų ir moksleivių motyvacinių charakteristikų, taikėme daugiareikšmį logistinį regresijos modelį (žr. 1 lent.).

Iš 1 lentelėje pateiktų mokymosi motyvacinių charakteristikų išryškėjo tokios tendencijos: di-

Motyvacinės mokymosi charakteristikos	Rodikliai	Galimybių santykis	95,0% PI	Reikšmingumo lygmuo
Gabumai		2,466	0,850—7,156	0,097
Gerai sutaria su draugais		0,268	0,096—,753	0,012
Greitai atlieka mokymosi užduotis		0,898	0,326—2,473	0,835
Prisiima atsakomybę už savo mokymosi rezultatus		3,017	0,803—11,334	0,102
Mokosi savarankiškai, niekieno neverčiamas		0,551	0,215—1,413	0,215
Darbštus		1,515	0,551—4,167	0,421
Stropus		2,951	0,903—9,648	0,073
Visada atlieka užduotis klasėje		1,781	0,653—4,858	0,260
Visada atlieka namų darbų užduotis		1,431	0,930—2,203	0,103
Lytis		3,549	0,864—14,580	0,79

1 lentelė. Moksleivių motyvacinių charakteristikų galimybių ir mokymosi pasiekimų santykis (PI)

Pastaba. PI — pasikliautinis intervalas.

Eil. Nr.	Mokymosi paskatos	Rodikliai	Balai	95,0% PI	Reikšmingumo lygmuo
1.	Noriu toliau mokytis		4,752	0,879—5,95	$p < 0,05$
2.	Mokytis mano pareiga		3,856	0,653—5,133	$p < 0,05$
3.	Lytis		2,959	0,684—4,216	$p < 0,05$
4.	Stengiuosi išvengti draugų kritikos		1,161	0,523—2,642	$p < 0,05$
5.	Noriu užaugęs mokėti gerai dirbti		0,954	0,089—2,174	$p < 0,03$

2 lentelė. Mokymosi paskatos, labiausiai motyvuojančios moksleivius mokytis

džiausias galimybes būti pažangiais turi merginos ir tie moksleiviai, kurie prisiima atsakomybę už savo mokymosi rezultatus, yra stropūs, gabūs. Mažiausias galimybes būti pažangiais modelis suteikia tiems moksleiviams, kurie gerai sutaria su draugais.

Nustatytas moksleivių motyvacinių charakteristikų galimybių santykis su mokymosi pasiekimais leido įvertinti moksleivių procentinį skirstinį pažangumo grupėse. Analizuojant lyčių skirstinį šiose grupėse nustatyta, kad merginos nepažangių moksleivių grupėje sudarė 35%, pažangių — 65% ($p < 0,05$). Tuo tarpu 86% vaikinų pateko į nepažangių grupę ir tik 14% — į pažangių ($p < 0,05$). Lyginant vaikinų ir merginų mokymosi pasiekimus nesunku pastebėti, kad daugiau merginų nei vaikinų (atitinkamai 65 ir 14%) pateko į pažangių moksleivių grupę ($p < 0,05$).

Kita moksleivių mokymosi motyvacinė charakteristika, turinti galimybių santykį su mokymosi pasiekimais, yra atsakomybė, kurią jie prisiima už savo mokymosi rezultatus. Nepažangių moksleivių grupėje neatsakingų moksleivių buvo 36%, vidutiniškai atsakingų — 48% ir atsakingų — 16%, pažangių grupėje — atitinkamai 5, 18 ir 77%. Tai rodo, kad pažangūs moksleiviai yra atsakingesni už savo mokymosi rezultatus nei nepažangūs.

Tiriant stropumo sąsajas su mokymosi pasiekimais pastebėta, kad į nepažangių moksleivių grupę pateko 30% nestropių moksleivių, 37%

vidutiniškai stropių ir 16% stropių, o į pažangių grupę pateko atitinkamai 1, 5 ir 34% moksleivių ($p < 0,05$). Lyginant gabumų raišką pažangumo grupėse pastebėta, kad į nepažangių moksleivių grupę pateko 26% negabių, 38% vidutiniškai gabių ir 36% gabių moksleivių, į pažangių grupę — atitinkamai 3, 32 ir 65% ($p < 0,05$). Taigi galima teigti, kad pažangūs moksleiviai yra stropesni ir gabesni.

Taikant binarinį logistinės regresijos modelį, buvo analizuotas mokymosi motyvacinių charakteristikų ir mokymosi paskatų santykis (žr. 2 lent.).

Antros lentelės duomenys rodo, kad jaunimo mokyklų moksleivius labiausiai motyvuoja mokytis noras toliau mokytis. Moksleivių lytis taip pat išskirta kaip vienas iš veiksnių, lemiančių mokymosi motyvacijos paskatų skirtumą vaikinų ir merginų grupėse. Ne mažiau svarbios ir tos mokymosi paskatos, kurios yra susijusios su draugų kritika ir noru užaugęs mokėti gerai dirbti.

Išanalizavus psichosocialinės sveikatos rodiklius (savigarbą, socialinę integraciją), gauti šie jaunimo mokyklų moksleivių savigarbos rezultatai: vaikinų savigarbos vidutinis balas siekė $14,8 \pm 1,5$, o merginų — $14,0 \pm 2,8$ ($p > 0,05$). Tai rodo, kad tirti moksleiviai yra aukštos savigarbos (į aukštos savigarbos grupę pateko 89,4% tiriamųjų). Tiriant socialinę integraciją / izoliaciją, nerasta statistiškai reikšmingo skirtumo lyties grupėse. Tiek merginoms (58%), tiek vaikinams (55%) būdingas vidutinis šio rodiklio balas.

3 lentelė. Moksleivių mokymosi paskatos, susijusios su savigarba

Eil. Nr.	Rodikliai	Balai	95,0% PI	Reikšmingumo lygmuo
	Mokymosi paskatos			
1.	Patinka sužinoti ką nors naujo	2,99	0,625—10,61	p < 0,05
2.	Nori užaugęs mokėti gerai dirbti	1,63	0,746—2,589	p < 0,02
3.	Nori tinkamai bendrauti su tėvais, mokytojais, draugais	1,40	0,562—1,889	p < 0,05
4.	Malonu sulaukti pagyrimo	1,10	0,77—3,733	p < 0,02
5.	Stengiuosi išvengti mokytojų pastabų	0,95	0,649—2,18	p < 0,05

4 lentelė. Tyrimo objekto kintamųjų sąsaja (abs. sk.)

Fizinio aktyvumo grupės	Rodikliai		Socialinė integracija		Mokymosi motyvacija	
	Aukšta	Žema	Aukšta	Žema	Aukšta	Žema
Fiziškai aktyvūs	79	11	73	17	44	46
Nepakankamai aktyvūs	31	2	25	8	18	15

Rastas tarpusavio ryšys tarp psichosocialinės sveikatos kintamųjų: 41% aukštos ir 23% žemos savigarbos moksleivių pateko į aukštos socialinės integracijos grupę. Žemos socialinės integracijos grupėje 4% tiriamųjų nustatyta aukšta, 23% — žema savigarba ($\chi^2 = 9,255$; $p < 0,05$).

Sugretinus moksleivių savigarbą ir mokymosi motyvaciją apibūdinančius rodiklius pastebėta, kad 53,6% aukštos savigarbos moksleivių apibūdinti kaip turintys aukštą mokymosi motyvacijos lygį, likusieji aukštos savigarbos moksleiviai (46,4%) pateko į žemos mokymosi motyvacijos grupę ($\chi^2 = 4,343$; $p < 0,05$). Tuo tarpu ryškesnių mokymosi motyvacijos skirtumų socialinės integracijos / izoliacijos grupėse nenustatyta.

Pritaikius binarinę logistinės regresijos modelį domėtasi, kokios moksleivių mokymosi paskatos, skatinančios juos mokytis, yra labiausiai susijusios su savigarba (žr. 3 lent.).

Iš 3 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad labiausiai su savigarba susijusi tokia mokymosi paskata kaip noras sužinoti ką nors naujo. Mažiau ryški noro išvengti mokytojų pastabų ir savigarbos sąsaja.

Tyrimo duomenimis, 73,2% moksleivių buvo fiziškai aktyvūs, likusieji (26,8%) lankė tik kūno kultūros pamokas. Palyginus šių moksleivių psichosocialinės sveikatos rodiklius pastebėta, kad 73% aktyviai sportuojančių ir 27% nepakankamai fiziškai aktyvių paauglių pateko į aukštos socialinės integracijos grupę ($\chi^2 = 5,64$; $p < 0,05$), 72% aktyviai sportuojančių ir 28% nepakankamai fiziškai aktyvių paauglių išsiskyrė aukšta savigarba ($\chi^2 = 1,58$; $p < 0,05$).

Lyginant fizinį aktyvumą su mokymosi pasiekimais rasta, kad nepažangių moksleivių grupėje fiziškai aktyvių berniukų buvo 81,7%, merginų —

25%. Pažangių moksleivių grupėje — atitinkamai 84,6 ir 50%. Tai rodo, kad vienodas procentas fiziškai aktyvių berniukų pateko ir į aukštesnio, ir į žemesnio pažangumo grupes. Tuo tarpu nepažangių merginų grupėje daugiau buvo fiziškai pasyvių (75 ir 25%; $p < 0,05$).

Ketvirtoje lentelėje pateikta tyrimo objekto kintamųjų sąsaja. Duomenys rodo, kad daugiau fiziškai aktyvių moksleivių patenka į aukštos savigarbos ($\chi^2 = 9,7$; $p < 0,05$) ir socialinės integracijos ($\chi^2 = 2,1$; $p < 0,05$) grupes. Mokymosi motyvacijos atveju fiziškai aktyvių ir nepakankamai aktyvių moksleivių skaičius motyvacijos grupėse yra panašus.

REZULTATŲ APTARIMAS

Tyrimu siekta nustatyti 15—17 metų jaunimo mokyklų moksleivių fizinio aktyvumo ir mokymosi motyvacijos bei psichosocialinių sveikatos rodiklių sąsajas. Gauti rezultatai rodo, kad 53% vaikinų ir 35% merginų pateko į žemos mokymosi motyvacijos grupę. Tai gali būti susiję ne tik su mokymosi sunkumais, menkesniais gebėjimais ar specialiaisiais paauglio poreikiais, bet ir su jo psichosocialine sveikata. Žinant, kad sėkmingą mokymosi motyvaciją lemia emocinis komfortas — pasitikėjimas savimi, tikėjimas savo sėkme, atlikimo ir išmokimo džiaugsmas — galima manyti, kad tie mokiniai, kurių mokymosi pasiekimai yra prasti, dažniau turi elgesio problemų ir asmeninių sunkumų, sukeliančių psichosocialinio neprisitaikymo riziką (Elias et al., 2003).

Lyties grupių skirstinio pažangumo grupėse analizė parodė, kad daugiau merginų nei vaikinų pateko į pažangių moksleivių grupę. Taip pat paaiškėjo, kad jaunimo mokyklų moksleivių mokymosi

pasiekimai priklauso ne tik nuo jų lyties, bet ir nuo tokių mokymąsi motyvuojančių charakteristikų kaip atsakomybė, kurią moksleivis prisiima už savo mokymosi rezultatus, gabumų, stropumo. Anot L. Rupšienės (2000), moksleivių pažangumą taip pat lemia sveikata, psichologiniai ypatumai, socialinė aplinka. Kita vertus, nors moksleivio mokymąsi lemia įvairūs motyvai, tačiau jų poveikis gali skirtis: vieni motyvai labiau skatina mokytis, kiti — mažiau, be to, jų poveikis priklauso ir nuo moksleivio amžiaus. Atlikto tyrimo duomenimis, labiausiai jaunimo mokyklų moksleivius motyvuoja mokytis noras tęsti mokslą. Tokie moksleiviai mąsto apie savo ateitį, sieja ją su būsima profesija. Tolimi ateities motyvai ateina į vaikų sąmonę, kurie nuo pat mažens jaučiasi lygiateisiški, vertinami, dalyvauja suaugusiųjų gyvenime. Tuo tarpu mokymosi nesėkmes lemia riboti ateities motyvai, kai moksleivis neturi tvirtų nuostatų dėl būsimos karjeros, nelabai supranta, kokią profesiją pasirinkti ir kaip ją įgyti. Kita moksleiviams būdinga mokymosi paskata susijusi su pastangomis išvengti draugų kritikos. Tai galėtų skatinti mokytojus teikti moksleiviui tokias užduotis, kurias atlikęs jis pajustų sėkmę.

Analizuojant mokymosi paskatas paaiškėjo, kad labiausiai su moksleivių savigarba susijusios tokios mokymosi paskatos kaip noras sužinoti ką nors naujo, geriau pasirengti profesinei veiklai, sutarti su tėvais, mokytojais, draugais ir bendraamžiais, sulaukti pagyrimo, išvengti mokytojų pastabų. Tad jei paauglys bus nuolat kritikuojamas, tai galės turėti neigiamos įtakos jo psichosocialinei sveikatai. J. Makari ir A. Zaborskio (2000) nuomone, tokie moksleivių teiginiai kaip „gera mokytis mokykloje“ arba „patinka mokytis mokykloje“ yra laikomi psichologinės savijautos mokykloje požymiais. Neigiamas požiūris į mokyklą ir nenoras mokytis atsiranda trim atvejais: jei vaikas ikimokykliniame amžiuje nebuvo įpratintas riboti savo norų ir nugalėti sunkumus; jei prieš mokyklą buvo suformuota baimė; jei vaikui mokyklos gyvenimas iš anksto buvo nuspalvintas rožine spalva. Tokiu atveju nesusiformuoja jų vidinė pozicija, mokymosi motyvacija (Pileckaitė-Markovienė, 2001).

Lyginamoji tyrimo objekto kintamųjų analizė parodė statistiškai patikimą ryšį tarp psichosocialinės sveikatos rodiklių ir mokymosi motyvacijos, t. y. moksleiviai, patekę į aukštos savigarbos ir socialinės integracijos grupes, iš kitų išsiskyrė aukšta mokymosi motyvacija. Tuo tarpu žemesnės socialinės integracijos paaugliai buvo žemos savigarbos. Kitų autorių (Leiputė, Kardelis, 2000; Batutis, Kardelis, 2002) tyrimai

parodė, kad daugumai paauglių būdingas vidutinis socialinės integracijos lygmuo, tačiau paaugliai, gyvenantys globos namuose, labiau nei jų bendraamžiai, gyvenantys šeimose, yra žemos arba vidutinės socialinės integracijos. Be to, nustatyta, kad tie mokiniai, kurių mokymosi pasiekimai yra prasti, dažniau turi elgesio problemų ir asmeninių sunkumų, galinčių sukelti psichosocialinio neprisitaikymo riziką (Elias et al., 2003).

Fizinio aktyvumo ir psichosocialinės sveikatos rodiklių sąveikos analizė parodė, kad statistiškai reikšmingas skirtumas pastebimas tarp paauglių, kurie siekia puikių sportinių rezultatų, ir tarp paauglių, su kūno kultūra ir sportu susiduriančių tik per kūno kultūros pamokas (pastarieji išsiskyrė žemesne savigarba ir socialine integracija). Dauguma motyvų, skatinančių sportuoti, susiję su savigarbos poreikiu arba, kitaip tariant, su nepasitenkinimu savimi, savo išore ir galimybėmis. Tyrimai rodo, kad fiziniai pratimai galėtų daryti įtaką savigarbai. Žmogaus savigarba priklauso nuo trijų veiksnių: visuomenėje užimamos padėties, gebėjimų ir fizinės būklės. Teigiamas savęs vertinimas padeda žmogui tobulėti, todėl treneris, stiprindamas sportininko viltis ir jų išsipildymą bei „Aš“ pojūtį, padeda jam pagarbiau elgtis su savimi, atsikratyti gėdos, baimės ar pykčio. Tiriant savigarbos ir partnerystės poveikį emocinei būsenai nustatyta, kad ir mergaitės, ir berniukai, gerai sutariantys su kartu sportuojančiais bendraamžiais, patiria kur kas didesnę džiaugsmą sportuodami, dažniau renkasi sportinę veiklą už mokyklos ribų. Be to, mergaičių ir berniukų artimos draugystės suvokimas ir jos išgyvenimas yra susijęs su fiziniu savęs vertinimu, vidine motyvacija sportui bei jo rezultatams (Puišienė ir kt., 2005). Tyrimais (Nieman, 2002) nustatyta, kad sportas glaudžiai susijęs su asmens socializacijos procesais ir gali padėti vaikams atsispirti žalingai bendraamžių įtakai bei stabdyti įsitraukimą į nusikalstamą veiklą (mažesnis nusikalstamumas pastebimas tarp sportuojančių paauglių). Taip atsitinka dėl to, kad sportuojant mokomasi laikytis nustatytų taisyklių, ir tai gali būti perkeliama į kitas veiklos sritis. Tai gi galima manyti, kad paskatinus jaunimo mokyklų moksleivių fizinį aktyvumą, įtraukus juos į sportinę veiklą pagerėtų ne tik jų psichosocialinės sveikatos rodikliai, bet ir atsirastų prielaidos, galinčios sustiprinti jų mokymosi motyvaciją.

Aptarti teiginiai apie atskleistas sąsajas leidžia numatyti tolesnių tyrimų perspektyvą norint įvertinti fizinio aktyvumo, psichosocialinės sveikatos rodiklių ir mokymosi motyvacijos tarpusavio

ryšius bendrojo lavinimo vidurinėse mokyklose bei gautus tyrimo duomenis palyginti su jaunimo mokyklų moksleivių duomenimis. Pažymėtina, kad tyrimas atliktas jaunimo mokyklose, kuriose moksleivių skaičius svyruoja nuo 50 iki 130 (*Jaunimo mokyklų koncepcija*, 2005). Nors tyrimo metu pasirinkta 123 moksleivių imtis buvo artima visai jų populiacijai, tačiau gautas skirtumas nevienodo dydžio lyties grupėse neleido tiksliai atskleisti sąsajų tarp tyrimo objekto kintamųjų.

IŠVADOS

Jaunimo mokyklų moksleivių mokymosi motyvacijos, psichosocialinės sveikatos kintamųjų ir fizinio aktyvumo sąsajų tyrimo rezultatai leido padaryti šias išvadas:

1. Jaunimo mokyklų moksleivius motyvuoja mokytis tokios mokymosi paskatos kaip noras toliau tęsti mokslus, pareigos jausmas, pastangos išvengti draugų kritikos ir noras užaugus mokėti gerai dirbti.
2. Nerasta statistiškai reikšmingo skirtumo tarp

psichosocialinės sveikatos rodiklių (savigarbos ir socialinės integracijos) lyties grupėse.

3. Nustatytas savigarbos ir socialinės integracijos tarpusavio ryšys, t. y. aukštos socialinės integracijos moksleiviai iš kitų išsiskyrė ir aukšta savigarba.
4. Fiziškai aktyvesni moksleiviai buvo aukštos savigarbos ir geresnės socialinės integracijos.
5. Lyginamoji fizinio aktyvumo ir mokymosi pasiekimų analizė parodė, kad abiejose grupėse buvo vienodas procentas fiziškai aktyvių vaikų, o nepažangių merginų grupėje buvo daugiau fiziškai pasyvių. Mokymosi motyvacijos grupėse fiziškai aktyvių ir nepakankamai aktyvių moksleivių skaičius buvo panašus.
6. Lyginamoji tyrimo objekto kintamųjų analizė atskleidė jų tarpusavio sąsajas: aukštesnės savigarbos buvo tie moksleiviai, kuriuos skatina mokytis tokios paskatos kaip noras sužinoti ką nors naujo, užaugus mokėti gerai dirbti ir tinkamai bendrauti su tėvais, mokytojais, draugais, taip pat jie buvo fiziškai aktyvesni ir geriau socialiai integruoti.

LITERATŪRA

- Batutis, O., Kardelis, K. (2002). Moksleivių socialinės izoliacijos, integracijos ir savigarbos sąsaja su fiziniu aktyvumu. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 2 (43), 10–16.
- Curie, C. (1987). *Gender differences in self-esteem and health related behavior in Scottish schoolchildren. Paper presented at WHO: HBSC meeting*. Budapest.
- Eder, A. (1989). *Health Behavior in School-Aged Children (HBSC). A WHO Cross-National Survey: Research Protocol for the 1989–1990 Study*. Norway: University of Bergen Research Centre for Health Promotion.
- Elias, L. C., Marturano, E. M., Giurlani, A. G. (2003). Treating boys with low school achievement and behavior problems: Comparison of two kinds of intervention. *Psychological Representative*, 92 (1), 105–116.
- Jaunimo mokyklų koncepcija*. (2005). Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 12 d. įsakymu Nr. ISAK-2549.
- Kardelis, K., Stakytė, S. (2003). Skirtingo fizinio aktyvumo paauglių mokymosi motyvacijos ir psichosocialinės sveikatos duomenų sąsaja. *Sporto mokslas*, 4 (34), 39–43.
- Leiputė, O., Kardelis, K. (2002). Vaikų globos namų ugdytinių psichosocialinės sveikatos ir mokymosi motyvacijos duomenų sąsaja. *Ugdymas. Kūno kultūra. Sportas*, 1 (42), 15–21.
- Makari, J., Zaborskis, A. (2000). Moksleivių savijauta ir jos sąsaja su psichologine mokyklos aplinka. *Medicina*, 36 (4), 332–341.
- Nieman, P. (2002). Psychosocial aspects of physical activity. *Paediatrics and Child Health*, 7 (5), 309–312.
- Pate, R. R., Heath, G. W., Dowda, M., Trost, S. G. (2005). Associations between physical activity and other health behaviors in a representative sample of US adolescents. Department of Exercise Science, School of Public Health, University of South Carolina, Columbia 29208, USA.
- Pileckaitė-Markovienė, M. (2001). Pradinių klasių moksleivių mokymosi motyvacija, psichologinė savijauta ir mokyklinis nerimastingumas. *Psichologija*, 37–49.
- Pollock, M. L., Gaesser, G. A., Butcher, J. D. et al. (1998). The recommended quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardiorespiratory and muscular fitness, and flexibility in healthy adults. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 30, 975–991.
- Puišienė, E., Volbekienė, V., Kavaliauskas, S., Čikotienė, I. (2005). Physical education in Lithuania. In U. Pühse, M. Gerber (Eds.), *International Comparison of Physical Education: Concepts, Problems, Prospects*. Oxford: Meyer & Meyer Sport. P. 441–459.
- Rupšienė, L. (2000). *Nenoras mokytis kaip socialinis pedagoginis reiškiny (monografija)*. Klaipėda: KU leidykla.
- Salmon, J., Booth, M. L., Phongsavan, P. et al. (2007). Promoting physical activity participation among children and adolescents. *Epidemiologic Reviews*, 29 (1), 144–159.
- Scully, D., Kremer, J., Meade, M. M. et al. (1998). Physical exercise and psychological well being: A critical review. *British Journal of Sports Medicine*, 32, 111–120.
- Strauss, R. S., Rodzilsky, D., Burack, G. et al. (2001). Psychosocial Correlates of Physical Activity in Healthy Children. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 155, 897–902.
- Trinkūnienė, L., Mozūrienė, I. (2005). *Pagrindinės mokyklos mokinių (5–8 klasių) su sveikata ir judėjimo galimy-*

bėmis susijusio fizinio pajėgumo ir mokymosi pažangumo rezultatų sąsaja: Lietuvos mokslinė konferencija „Sporto mokslas-2005“, 82.

Zaborskis, A., Žemaitienė, N., Šumskas, L., Diržytė, A. (1996). *Moksleivių gyvenimo būdas ir sveikata*. Vilnius: Leidybos centras.

Zambacevičienė, E. P., Janulytė, D. (1998). *Pradinių klasių mokinių mokymosi motyvai: skirtumai, dinamika, formavimas: mokslinės praktinės konferencijos „Pradinė mokykla demokratinėje visuomenėje“ medžiaga* (pp. 182—186). Šiauliai.

LINKS OF PHYSICAL ACTIVITY OF YOUTH SCHOOL PUPILS WITH THEIR LEARNING MOTIVATION, SELF-RESPECT AND SOCIAL INTEGRATION

Edita Vainienė¹, Kęstutis Kardelis²

Kaunas P. Eimutis youth school¹, Lithuanian Academy of Physical Education², Kaunas, Lithuania

ABSTRACT

In their daily life Youth schools teachers deal with adolescents, who get into such schools because of various reasons for example: insufficient parents' care, hard social-economic conditions, alternations in self-esteem, reduced aspirations and failures in educational process, too much anxiety, seeking for independence, dispositions to practice and sport's activities, structure of intellect, emotional and behavioral disorders. That is why the teachers from youth schools often have difficulties when they want to stimulate pupils' learning motivation, which can also be related to physical activity. In our opinion physical activity could be one of the factors capable of making positive influence on pupils' attitudes towards their school.

Thus, the aim of our research, was to reveal the links among youth school pupils' physical activity, learning motivation and psychosocial health. The research methods used to estimate the learning motivation were the questionnaire inquiry (Zambacevičienė, Janulytė, 1998) and the interview (Pileckaitė-Markovienė, 2001). Pupils' social integration/isolation was estimated applying A. Eder's (1989) questionnaire which also included questions about their physical activity. Pupils' self-esteem was analysed using the methodology proposed by C. Curie (1987).

The sample in the research, investigating the whole population, consisted of 15—17 year old pupils (97 boys and 26 girls) from all youth schools in Kaunas (n = 123).

The results showed that pupils from the youth schools were motivated by such incentives as a wish to continue learning, a sense of duty, efforts to avoid friends' criticism and wish to work well when they are adults.

We observed an interrelation between psychosocial health indices (social integration and self-esteem) among those pupils who demonstrated high social integration and high self-esteem. The study showed that there were no statistically significant gender differences in social integration and self-esteem, but indices of learning motivation and achievements were higher for girls than for boys.

According to physical activity we found that boys were more physically active than girls. Research results showed that more physically active pupils demonstrated higher self-esteem, and they were more integrated socially. Comparative analysis of pupils' learning motivation, psychosocial health indices and physical activity revealed their interrelation: more physically active pupils expressed higher level of self-esteem and were better socially integrated. Higher self-esteem indices were typical of those pupils who were motivated by incentives such as wish to know something new, desire to learn to work well when they are adults and to communicate with parents, teachers and friends with respect.

Keywords: physical activity, learning motivation, psychosocial health indices.

Gauta 2007 m. lapkričio 13 d.
Received on November 13, 2007

Priimta 2008 m. vasario 20 d.
Accepted on February 20, 2008

Edita Vainienė
P. Eimučio jaunimo mokykla
(Kaunas P. Eimutis Youth School)
V. Krėvės pr. 50, LT-50406 Kaunas
Lietuva (Lithuania)
Tel +370 37 314694
E-mail editae_1999@yahoo.com